

Alleen vergankelijkheid is onvergankelijk

door Onno Blom

AMSTERDAM – De ideale bibliotheek bestaat niet. Er bevindt zich nergens een gebouw, dat één ultiem boek in voorraad heeft waar alles in staat. Noch is er een bibliotheek, die alle boeken in voorraad heeft. Toch komt de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, dicht in de buurt van het ideaal. De tentoonstelling 'Het wonderbaarlijk Alfabet' in de Nieuwe Kerk in Amsterdam, ter ere van het 200 jarig bestaan van de KB, bewijst dat.

In 1798 ontstond de Koninklijke Bibliotheek als direct gevolg van de Bataafse Revolutie. De achtergebleven bibliotheek van stadhouder Willem V – die naar Engeland was uitgeweken – werd een nationale bibliotheek, die de staat der Nederlanden het nodige aanzien moest verschaffen. Vanaf dat moment begon de collectie in hoog tempo te groeien. Veel verzamelaars – van regenten als Groen van Prinsterer tot schrijvers als Kloos en Marsman – lieten hun bibliotheken na. Sinds 1974 krijgt de KB van elk in Nederland gedrukt boek een exemplaar.

Na twee eeuwen van bestaan wilde de KB toeschouwers één keer de mogelijkheid geven oog in oog te komen met de mooiste, gewoonlijk verborgen schatten uit de depots. „We hebben de ambitie een tentoonstelling te maken voor een groot publiek,” zei KB-directeur dr. W. van Drimmelen voordat de koningin de tentoonstelling gistermiddag kwam openen.

In 'Het wonderbaarlijk alfabet' krijgen van A tot Z de prachtigste én gewoonste, de oudste en de nieuwste boeken uit de KB hun plaats. Van Drimmelen: „Het is toch echt een wonder wat we met die 26 letters kunnen doen? We kunnen er alles mee zeggen, alle kennis noteren, alle geschiedenis weergeven, kunst en romantiek mee bedrijven”.

De zoektocht door het alfabet begint bij de A van 'Alles'. Dat is niet echt bescheiden. Een enorme boekenkast, negen meter hoog en veertig meter lang torent omhoog. Projecties en strak gespannen posters moeten de indruk wekken dat de kast ook werkelijk is gevuld, maar dat is op een paar planken na een illusie. Zo denkbeeldig als de enorme ruimte

Het getijdenboek voor privé-devotie van de onbekende Utrechtse meester uit de 15e eeuw. De miniatuur verbeeldt 'De intocht in Jeruzalem'.

FOTO KB

in het hart van de tentoonstelling is, zo gevuld met tastbaar, spectaculair materiaal zijn de meeste opstellingen in het labyrint van kras opgestelde 'letters'. Bij de E van Elegast is in de koorbanken een Nederlandse literatuurgeschiedenis in 28 delen te zien; van middeleeuwse mirakelen tot de laatste, bibliothele uitgave van W.F. Hermans' 'Ruisend Gruis'.

Het topstuk bij de E is tegelijk het enige boek, dat niet uit de collectie van de KB is. In een handschrift uit de bibliotheek van Oxford is voor het eerst in Nederland de kriebelige penpenproef te zien, die algemeen wordt beschouwd als het eerste, elegante zinnetje van onze taal: „Hebban olla uogala nestas hagunnan hi-nase hic anda thu uat ubidan uui nu.” Dat zoveel betekent als: „Alle vogels zijn begonnen met het bouwen van hun nestjes, behalve ik en jij, waarop wachten we nog?”

Het contrast met de letters J en L is groot. De J is van 'Journaal' en bestaat uit een kiosk met kranten en tijdschriften. 'Echte berigt per expresse, heedenmorgen vroeg uit Den Haag ontvangen' ligt naast de krant van gisteren. Van Drimmelen: „De krant van gisteren, daar gaat de vis in of die wordt weggegooid. Toch wordt er een exemplaar zeker bewaard: in de KB.”

De L is van 'Lust'. Drie rode velours gordijnen verhullen peepshowkastjes. Achter glas valt in 'De bespijende minnaar' te lezen: „Hemell Ach! Wat zien mijn oogen / Welk verrukkelijk gezicht?” Hoewel de speelse vormgeving de tentoonstelling niet topzwaar maakt – bij de M van Madonna ligt in het blauw en het licht van flakkerende kaarsjes een verlichte afbeelding van de heilige Maagd naast het boek 'Sex' van de

popster Madonna – weten vooral de oude, met intense inspanning van monniken en middeleeuwse meesters diep te imponeren.

Naast enkele werken uit het vroegste bezit van de KB, uit de bibliotheken van de Oranje Nassau's, schittert in bij de P van Praal een klein gebedenboekje dat de KB ter gelegenheid van haar 200-jarig bestaan ten geschenke kreeg. Een anonieme meester uit de tweede kwart van de vijftiende eeuw voorzag dit gebedenboekje voor privé-devotie van geschilderde voorstellingen. De miniaturen, in felle en heldere kleuren, zijn van een adembenemende schoonheid.

Bijna aan het einde van de zoektocht van het labyrint daalt ineens de angst voor de toekomst van al deze oneindig kostbare boeken neer. Niet voor niets zijn de letters G aan Groenraat, die schade doet aan gekleurde vellen,

en X aan Xerografie gewijd. Het conserveren en overzetten in andere vorm – tegenwoordig op CD-ROM, in de middeleeuwen werkten de kopiisten nog met de hand – wordt steeds belangrijker voor de KB.

In zekere zin bijt hier de slang in zijn staart. Hoe beter de technieken, hoe langer de boeken blijven bestaan. Des te voller de depots van de KB raken, des te duurder het in de toekomst wordt. Daarom leest het motto van Jacob Israël de Haan bij de G van Groenraat bijna als een opluchting: „Wat onvergankelijk is? De vergankelijkheid alleen.”

Het wonderbaarlijk alfabet. De Nieuwe Kerk, Amsterdam. Tot 18 oktober dagelijks tussen 10 en 18 uur. Marke van Delft e.a. (red.) 'Verzamelaars en Verzamelingen. De Koninklijke Bibliotheek 1798-1998' Waanders, Zwolle; 232 blz. – f 65,-.